

Examen VWO

2008

tijdvak 1
maandag 26 mei
13.30 - 16.30 uur

economie 1

Dit examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 60 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Regering kijkt niet werkloos toe

In 2005 telde Duitsland 5,2 miljoen geregistreerde werklozen, waarmee de werkloosheid 12,5% van de beroepsbevolking bedroeg. Er was sprake van conjunctuurwerkloosheid, structuurwerkloosheid en frictiewerkloosheid. De Duitse regering presenteerde in 2005 een meerjarenplan waarvan de volgende maatregelen de belangrijkste waren.

- verlaging van de vennootschapsbelasting
- extra uitgaven voor infrastructurele werken
- vergemakkelijken van het ontslaan van personeel
- hogere uitgaven voor onderwijs en wetenschap
- afschaffing van de subsidie op de bouw van een eigen huis
- het verbeteren van de arbeidsbemiddeling

Voor 2007 was het doel van dit plan het terugdringen van het werkloosheidspercentage tot onder de 10% van de beroepsbevolking.

Een politicus van de oppositie stelde dat twee van de maatregelen een procyclisch effect zouden hebben.

2p **1** Noem een van de maatregelen die de politicus zou kunnen bedoelen. Licht het antwoord toe.

2p **2** Leg uit hoe hogere uitgaven voor onderwijs kunnen leiden tot minder kwalitatieve structuurwerkloosheid én tot minder kwantitatieve structuurwerkloosheid. Betrek in het antwoord beide vormen van werkloosheid afzonderlijk.

Het vergemakkelijken van het ontslaan van personeel kan leiden tot minder frictiewerkloosheid.

2p **3** Geef daarvoor een verklaring.

Uit de informatie die bij het meerjarenplan werd verstrekt, bleek verder nog het volgende.

- In 2005 bedroeg de werkgelegenheid 36.400.000 personen.
- In 2006 en in 2007 groeide de werkgelegenheid elk jaar met 2,5% ten opzichte van het voorafgaande jaar.
- In 2006 en in 2007 groeide de beroepsbevolking elk jaar met 425.000 personen.

2p **4** Toon met een berekening aan dat het voor 2007 gestelde doel gehaald zou worden.

Opgave 2

Belasting Remix

Een politieke partij wil de inkomensverdeling in Nederland meer nivelleren en in de belasting- en premieheffing het draagkrachtbeginsel sterker toepassen. Een medewerker schrijft een advies over de vraag hoe deze doelen met verschuivingen in de belastingmix¹⁾ bereikt kunnen worden. In de tabel is voor een aantal landen de belasting- en premiedruk²⁾ en de belastingmix gegeven.

noot 1 belastingmix: de procentuele aandelen van de diverse belastingen en sociale premies in de belasting- en premiedruk

noot 2 belasting- en premiedruk: het totaal van deze belastingen en sociale premies in % van het nationale inkomen

belasting- en premiedruk	land	belastingmix				
		inkomsten- belasting	sociale premies	belasting op consumptie	vennootschaps- belasting	vermogens- belasting
50,2	Zweden	30	30	26	5	9
44,0	Frankrijk	20	38	26	7	9
39,2	Nederland	19	36	31	9	5
36,0	Duitsland	25	40	29	3	3
35,8	Engeland	30	17	33	8	12

In Nederland is de inkomstenbelasting progressief door toepassing van een schijventarief. Ook wordt een heffingskorting toegepast: een korting op het te betalen belastingbedrag. De sociale premies worden geheven met een vast percentage van het belastbaar inkomen, maar uitsluitend in de eerste twee schijven. Er is dus een premiegrens die de heffing van de sociale premies degressief maakt.

- 2p **5** Is volgens de tabel de premiedruk in Nederland hoger of lager dan in Zweden? Verklaar het antwoord met een berekening.

De medewerker doet in zijn advies drie voorstellen.

- 1 Verlaag de belasting op consumptie.
- 2 Verhoog de premiegrens bij de heffing van de sociale premies.
- 3 Vergroot de progressie bij de inkomstenbelasting via de heffingskorting.

- 2p **6** Leg uit dat een verlaging van de belasting op consumptie een nivellerend effect op de tertiaire inkomensverdeling kan hebben.

- 2p **7** Leg uit dat met een verhoging van de premiegrens het draagkrachtbeginsel sterker wordt toegepast.

- 2p **8** Moet de heffingskorting worden verhoogd of verlaagd om de progressie in de inkomstenbelasting te vergroten? Verklaar het antwoord.

Opgave 3

Twee scenario's

Voor een van de eurolanden levert onderzoeksbureau EcoView prognoses van de economische ontwikkelingen in dat land. Zo berekent EcoView, uitgaande van verschillende veronderstellingen, jaarlijks de te verwachten economische groei. Voor 2008 hanteert het bureau twee scenario's. De veronderstellingen en de resultaten daarvan staan in de tabel.

prognose 2008	scenario 1	scenario 2
veronderstellingen		
koers van de euro	\$ 1,35	\$ 1,25
stijging arbeidsproductiviteit	1,25%	1,75%
gemiddelde cao-loonstijging	1,5%	1,5%
groei wereldhandel	3,5%	5,0%
resultaten		
reële economische groei	1,5%	3,0%
nominale economische groei	4,5%	5,0%
opmerkingen		
procenten: ten opzichte van voorafgaand jaar		
economische groei: groei nationaal product		

Scenario 2 laat een hogere economische groei zien dan scenario 1.

- 2p 9 Geef voor die hogere economische groei een verklaring op basis van de veronderstellingen ten aanzien van de koers van de euro.

Aan deze prognose is in een economisch tijdschrift een artikel gewijd. In dit artikel zet de auteur vraagtekens bij de resultaten. Zo blijkt uit de tabel dat de inflatie in scenario 2 lager is dan in scenario 1. Op grond van de veronderstelde hogere koers van de euro zou echter verwacht mogen worden dat de inflatie in scenario 1 lager uitvalt dan in scenario 2, zo stelt de auteur.

- 1p 10 Hoe blijkt uit de tabel dat de inflatie in scenario 2 lager is dan in scenario 1?
- 2p 11 Verklaar de stelling van de auteur.
- 2p 12 Verklaar met behulp van een combinatie van twee van de gegeven veronderstellingen dat de inflatie in scenario 2 – ondanks de daar veronderstelde lagere koers van de euro – lager uitvalt dan in scenario 1.

Een politieke partij maakt gebruik van de prognose van bureau EcoView. Deze partij vindt het wenselijk dat het financieringstekort van de overheid in procenten van het nationale product de komende jaren jaarlijks 0,5 procentpunt lager wordt. Volgens de partij is deze doelstelling voor 2008 in scenario 2 haalbaar. Over 2007 zijn de volgende gegevens beschikbaar.

- overheidsuitgaven
(exclusief aflossing staatsschuld) € 150 miljard
- overheidsontvangsten € 140 miljard
- nationaal product € 400 miljard
- financieringstekort van de overheid 2,5% van het nationale product

Bij het opstellen van de begroting worden de overheidsuitgaven (exclusief aflossing staatsschuld) jaarlijks verhoogd met een percentage gelijk aan de reële economische groei. De overheidsontvangsten worden jaarlijks verhoogd met een percentage gelijk aan de nominale economische groei.

- 2p **13** Is de doelstelling met betrekking tot het financieringstekort in scenario 2 in 2008 haalbaar? Verklaar het antwoord met een berekening.

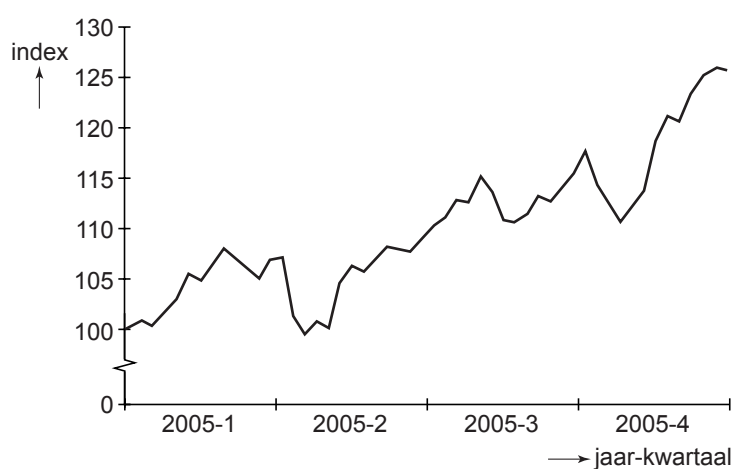
Opgave 4

Een goed jaar

In 2005 klom de economie van de eurozone uit een conjunctureel dal. Het consumentenvertrouwen en het producentenvertrouwen herstelden zich en ook het rentepeil en de eurokoers droegen bij aan een gunstig ondernemingsklimaat. Beursgenoteerde bedrijven hebben van deze ontwikkeling geprofiteerd: bedrijfswinsten en aandelenkoersen stegen flink. Een analist probeert aan de hand van de onderstaande grafieken de ontwikkeling van de aandelenkoersen, de ontwikkeling van de eurokoers en de ontwikkeling van de rente in de eurozone met elkaar in verband te brengen.

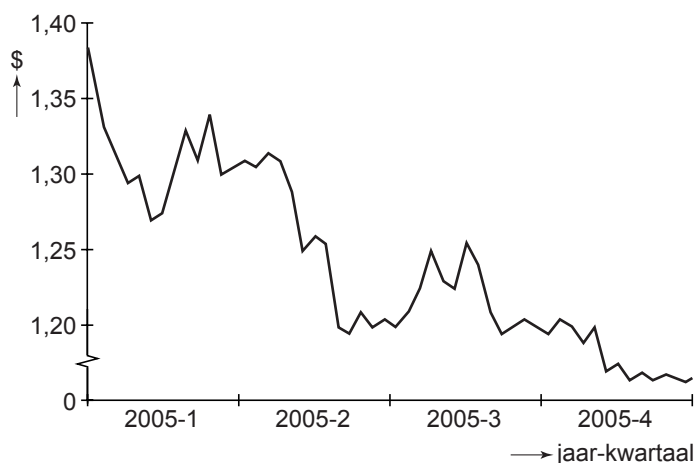
figuur 1

index aandelenkoersen eurozone

figuur 2

koers van de euro in dollars

figuur 3

rente in eurozone

De analist ziet een oorzakelijk verband tussen de ontwikkeling van de koers van de euro (figuur 2) en de ontwikkeling van de aandelenkoersen (figuur 1).

2p **14** Geef een verklaring voor dit verband.

Volgens de analist kwam de rentestijging in de eurozone in het vierde kwartaal van 2005 goed uit omdat de ontwikkeling in figuur 1 wijst op een toenemend inflatiegevaar.

2p **15** Geef op basis van de ontwikkeling in figuur 1 een verklaring voor dat toenemend inflatiegevaar.

In het algemeen is er sprake van een positief verband tussen de ontwikkeling van de rente in de eurozone en de ontwikkeling van de eurokoers. Dat dit positieve verband in het vierde kwartaal van 2005 niet zichtbaar was, schrijft de analist onder meer toe aan de ontwikkeling van de olieprijs. Olie wordt op de internationale oliemarkt afgerekend in dollars.

2p **16** Geef een verklaring voor het bedoelde positieve verband tussen rente en eurokoers.

2p **17** Is de olieprijs in dollars in het vierde kwartaal van 2005 gedaald of gestegen? Verklaar het antwoord.

Opgave 5

Erop of eronder?

Het gaat niet goed met de industriële onderneming Okker. De koers van het aandeel Okker op de effectenbeurs is daardoor flink gedaald.

In november 2007 heeft Okker de onderstaande resultatenrekening voor 2008 opgesteld.

begrote resultatenrekening 2008 (bedragen in €)			
grondstofkosten	12.600.000	omzet	52.500.000
loonkosten	20.700.000	verlies	500.000
constante kosten	19.700.000		
	<u>53.000.000</u>		<u>53.000.000</u>

De directeur van Okker zegt: "Met het oog op de continuïteit zijn wij in het belang van werknemers en aandeelhouders verplicht winst te maken". De directeur heeft daarom een plan opgesteld om het verwachte verlies van 2008 om te buigen in een winst. Dit plan heeft de volgende kenmerken.

- De verkoopprijzen worden met 3,3% verlaagd.
- Er komt een reclamecampagne waarvoor het budget nog moet worden vastgesteld.
- Er wordt geïnvesteerd in machines waardoor de constante kosten stijgen met € 600.000.
- Het aantal werknemers en de loonkosten per werknemer blijven gelijk.
- De omzet zal met 6,4% stijgen.
- Er ontstaat een winst van € 500.000.
- De grondstofkosten zijn proportioneel variabel.

- 2p **18** Is Okker een besloten vennootschap (bv)? Verklaar het antwoord.
- 2p **19** Is er in het plan sprake van breedte- of van diepte-investeringen? Verklaar het antwoord.
- 2p **20** Laat met een berekening zien dat in het plan de afzet met 10% zal stijgen.
- 2p **21** Bereken welk bedrag voor de reclamecampagne wordt uitgetrokken. Stel hiertoe een aangepaste resultatenrekening voor 2008 op.

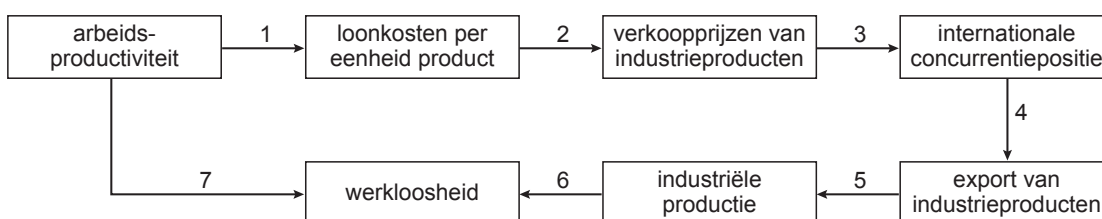
De directeur gaat ervan uit dat bij de voorgestelde prijsverlaging de prijselasticiteit van de vraag $-1,4$ is. Het hoofd van de marketingafdeling gaat uit van $-0,6$. Het verschil in inzicht wordt veroorzaakt door de veronderstelling ten aanzien van de reactie van de concurrenten: zullen die ook hun prijs verlagen naar aanleiding van de prijsverlaging van Okker?

- 2p **22** Wie gaat ervan uit dat de concurrenten hun prijs zullen verlagen: de directeur of het hoofd van de marketingafdeling? Verklaar het antwoord.

Opgave 6

Minder loon, meer technologie

Een econoom stelt voor de komende twee jaar de technologische ontwikkeling in de industrie krachtig te stimuleren en tegelijkertijd de lonen in de industrie te matigen. Zo wil hij de werkloosheid in de industrie bestrijden. De econoom voorspelt dat door het stimuleren van de technologische ontwikkeling de gemiddelde arbeidsproductiviteit in de industrie jaarlijks met 4% stijgt. Bij een jaarlijkse loonstijging van 1% zal er een aanzienlijke verlaging van de loonkosten per eenheid product in de industrie worden gerealiseerd. Hoewel een hogere arbeidsproductiviteit ook ten koste kan gaan van werkgelegenheid, voorspelt hij per saldo een werkgelegenheidsgroei in de industrie van 1,5% in het komende jaar en van 2,5% in het daaropvolgende jaar. Daardoor zal de werkloosheid in de industrie dalen. De econoom onderbouwt zijn voorstel met het onderstaande pijlenschema.

- 2p **23** Geeft pijl 7 een positief verband of een negatief verband weer? Geef een economische verklaring voor dat positieve dan wel negatieve verband.

In het lopende jaar bedraagt de werkgelegenheid in de industrie 1.200.000 arbeidsjaren bij een gemiddelde arbeidsproductiviteit van € 70.000 per arbeidsjaar.

- 2p **24** Bereken hoe groot volgens de econoom de waarde van de industriële productie over twee jaar zal zijn.

Iedere pijl in het pijlenschema heeft betrekking op een economisch verband. Zo'n verband geldt echter alleen als wordt uitgegaan van bepaalde veronderstellingen. In de onderstaande tabel staan drie gehanteerde veronderstellingen.

	gehanteerde veronderstelling	hoort bij pijl nummer
a	bij gelijkblijvende wereldhandel	
b	bij gelijkblijvende winstmarges	
c	bij gelijkblijvend buitenslands prijspeil	

- 3p **25** Neem de letters a tot en met c over en noteer achter elke letter op welke pijl de veronderstelling betrekking heeft.

In de politiek ontstaat er discussie over het plan. Sommigen denken dat technologische ontwikkeling wordt gestimuleerd door de loonkosten te verlagen, anderen denken juist dat technologische ontwikkeling wordt gestimuleerd door de loonkosten niet te verlagen.

- 2p **26** Geef voor beide opvattingen een argument. Laat daarbij zien welk argument bij welke opvatting hoort.

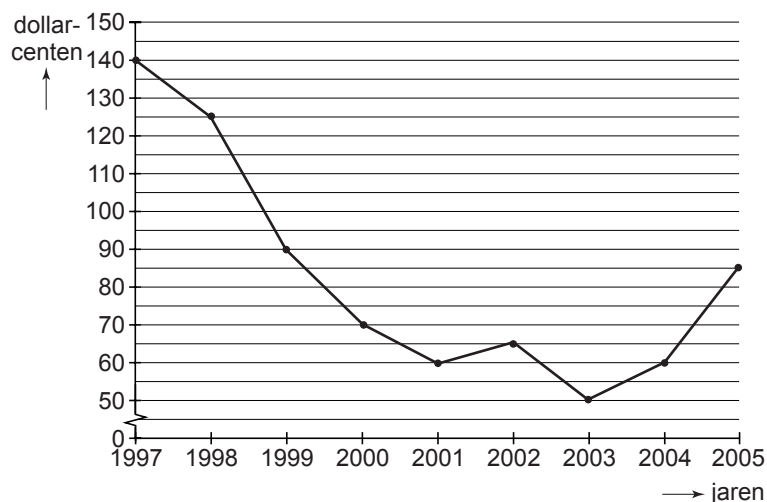
Opgave 7

Overproductie drukt koffieprijis

Tussen 1997 en 2003 werd de internationale koffiemarkt gekenmerkt door overproductie waardoor de koffieprijis vrijwel voortdurend onder druk stond. In 2003 was de totale hoeveelheid geëxporteerde koffie 25% hoger dan in 1997. Deze stijging kwam voor een groot deel voor rekening van Vietnam, waar de koffieproductie sinds 1997 zodanig is uitgebreid dat dit land in 2003 was opgeklommen tot de op een na grootste koffie-exporteur ter wereld. De Afrikaanse koffie-exporterende landen zagen hun geëxporteerde hoeveelheid koffie in de genoemde periode teruglopen.

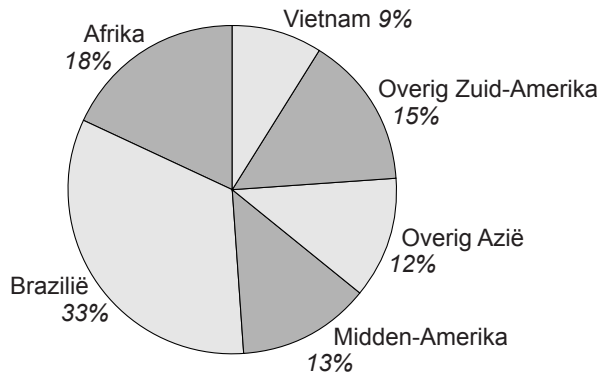
figuur 1

wereldkoffieprijis 1997-2005 (jaargemiddelde per pond koffie)

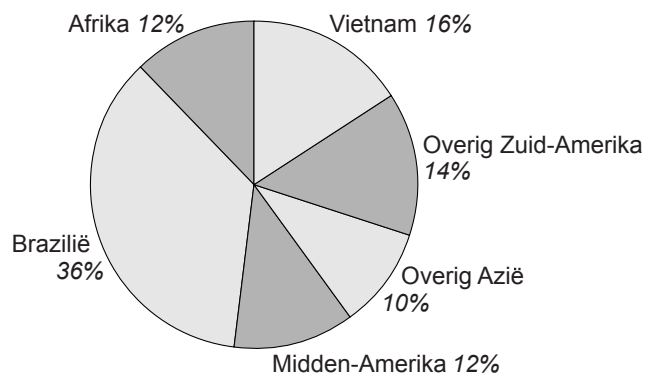
figuur 2

aandeel in de geëxporteerde hoeveelheid koffie in 1997

figuur 3

aandeel in de geëxporteerde hoeveelheid koffie in 2003

- 2p **27** Toon met een berekening aan dat de door Afrika in 2003 geëxporteerde hoeveelheid koffie 16,7% minder was dan in 1997.
- 2p **28** Bereken hoeveel procent de totale exportopbrengst van koffie uit Afrikaanse koffie-exporterende landen in 2003 lager was dan in 1997.

Een ontwikkelingseconoom pleit voor de oprichting van een internationaal productiekartel voor koffie om op die manier de exportopbrengsten voor de koffie-exporterende landen te vergroten. Deze econoom vindt verder dat de Europese Unie (EU) haar invoerrechten op ruwe koffiebonen moet afschaffen (maatregel I) en haar invoerrechten op gebrande koffiebonen en oploskoffie moet verlagen (maatregel II). De koffiebranche in de EU heeft zich uitgesproken vóór maatregel I maar tegen maatregel II.

- 2p **29** In welk geval is het bepleite productiekartel voor koffie effectief, bij een prijselastische vraag naar koffie of bij een prijsinelastische vraag naar koffie? Verklaar het antwoord.
- 2p **30** Leg uit waarom de koffiebranche in de EU vóór maatregel I maar tegen maatregel II is.